

It has been noted that legal education is one of the essential factors in the formation of the motivation of lawful behavior. In the narrow sense “legal education” is an activity aimed at achieving such desirable (expected) social outcomes as raising the level of legal awareness and legal culture of a person, social group, and society. In the broad sense, “legal education” is the influence of any phenomenon of the legal system of society on the legal awareness, legal culture of a person (people). At the same time, the notion of “legal system of society” covers only the system of phenomena that reflect the legal organization of society, that is, “negative” legal phenomena unlike “positive” one in the logic of things are not and can not be its elements. Legal anti-education involves the destructive effect of negative phenomena of legal reality (“legal life of society”) on the person’s legal awareness, which leads to its deformation, the development of mass legal nihilism and, accordingly, to lower the level of legal culture of society, since its precondition and mandatory element is “positive legal awareness” of citizens (its alternative – “nihilistic legal awareness”).

Keywords: legal socialization, legal awareness of a person, legal culture of person, motivation of lawful behavior of a person, legal education, legal anti-education.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 159.9.072.4

В. В. ДОЦЕНКО,

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7757-2793>

ПСИХОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ МАЙБУТНІХ ПРАВООХОРОНЦІВ

Представлено результати дослідження особливостей трьох груп психологічних ресурсів стресостійкості майбутніх правоохоронців на різних етапах професіогенезу. З’ясовано, що ціннісними ресурсами у групі слухачів магістратури виступають їхні прагнення отримати освіту, яка буде високо оцінена суспільством, дозволить їм досягти матеріального достатку і поставлених цілей. У групі майбутніх правоохоронців 1-го курсу навчання такими ресурсами є їхні бажання творчо розвиватися, розкривати власні можливості. Регулятивні ресурси майбутніх правоохоронців на різних етапах професіогенезу спрямовані на збереження власного здоров’я, проте мають схильність до виснаження. Інструментальні ресурси стресостійкості майбутніх правоохоронців – слухачів магістратури і першокурсників представлені активними копінг-стратегіями поведінки в сукупності з використанням соціальних ресурсів.

Ключові слова: психологічні ресурси, стресостійкість, професійне становлення, майбутні правоохоронці.

Dotsenko, V.V. (2017), “Psychological resources of stress resistance of future law enforcement officers” [“Psykhologichni resursy stresostiikosti maibutnikh pravookhorontsiv”], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 14–20.

Постановка проблеми. Майбутня професія правоохоронця передбачає щоденні фізичні і психічні навантаження; наявність складних та різноманітних завдань в умовах дефіциту часу, інформації, проблем комунікації; постійний ризик і наявність загрози життю тощо. За подібних умов ефективна професійна діяльність правоохоронців, рівень їх стресостійкості значною мірою залежать від наявності необхідних психологічних ресурсів, що допоможуть їм у процесі саморегуляції поведінки та опанування складною ситуацією. Опанувати негативними життєвими обставинами значить вміти перебороти труднощі, або зменшити їх негативні наслідки, або уникнути їх, або витерпіти ці тру-

днощі. Для цього необхідно мати певний запас внутрішніх психозахисних ресурсів стресостійкості та вміти мобілізувати їх у важких життєвих і професійних ситуаціях. На етапі професійного становлення у виші зі специфічними умовами навчання здійснюється професійно-психологічна підготовка майбутніх правоохоронців до виконання завдань в екстремальних умовах. Тому є необхідним і доцільним визначення особливостей психологічних ресурсів стресостійкості майбутніх правоохоронців у сучасних умовах розвитку правоохорончої сфери нашої держави.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивчення феномена психологічних ресурсів особистості

пов'язане з дослідженнями в галузях психології когнітивних процесів; психології особистості; психології праці; психології розвитку; психофізіології стресу, процесів соціально-психологічної адаптації, саморегуляції діяльності, поведінки та функціональних станів; соціальної психології. У різні часи цю проблему досліджували за такими напрямками: аналіз теоретичних питань сутності ресурсів розвитку суб'єкта та їх видів (Л. І. Анциферова, С. О. Дружилов, О. М. Кондаков) зв'язок розвитку потенційних можливостей і самовдосконалення та життєстійкості особистості (Б. Г. Ананьєв, О. А. Ігнатюк, М. О. Ситнікова, С. Мадді), розвиток професійної компетенції на основі ресурсного підходу (В. О. Бодров, Н. С. Водоп'янова, В. І. Моросанова, К. Муздибаєв, Д. О. Леонтьєв, С. Хобфолл).

Дослідниками проблем професіогенезу правоохоронців (О. М. Бандурка, Л. М. Балабанова, В. І. Барко, О. В. Землянська, В. О. Лефтеров, Л. І. Мороз, О. В. Тімченко, О. М. Цільмак, С. І. Яковенко та ін. [1]) розкрито особливості професійно-психологічного відбору та навчання у вищих зі специфічними умовами навчання; визначено мотиваційні основи професійного розвитку та оцінки ефективності діяльності правоохоронців; проаналізовано психологічні наслідки виконання правоохоронцями професійних обов'язків у ризиконебезпечних ситуаціях; доведено необхідність цілеспрямованого впливу на процес становлення правоохоронця, застосування тренінгових технологій у їх психологічному супроводженні тощо. Проте проблеми, які пов'язані з психологічними ресурсами стресостійкості майбутніх правоохоронців, вивчені недостатньо або потребують оновлення з урахуванням динаміки сучасного життя.

Поняття «психологічні ресурси» має досить широке значення і трактується неоднозначно. Так, автори виокремлюють зовнішні, внутрішні, природні, матеріальні, виробничі, економічні, адаптаційні, інформаційні, соціальні, фізіологічні, психологічні та багато інших видів ресурсів. До найбільш вивчених психологічних ресурсів стресостійкості відносять: само-ефективність, самоповагу (А. Бандура), силу «Я-концепції» (В. Ганн), толерантність до невизначеності (К. Маклейн), життєстійкість, активні життєві настановлення (С. Мадді), локус контролю (Дж. Роттер), осмисленість життя, якості особистості (Д. О. Леонтьєв), копінг-поведінку (С. Хобфолл).

Е. Фромм виділяв три психологічних категорії, які позначаються як ресурси людини в подоланні важких життєвих ситуацій [2]: надія – забезпечує готовність до зустрічі з майбутнім,

бачення його перспектив і саморозвиток, що сприяє життю і його зростанню; раціональна віра – усвідомлення існування безлічі можливостей і необхідності вчасно ці можливості виявити і використовувати; душевна сила (мужність) – здатність чинити опір спробам поставити під загрозу надію і віру та зруйнувати їх, перетворивши на голий оптимізм або ірраціональну віру, здатність сказати «ні» тоді, коли увесь світ хоче почути «так».

У рамках ресурсного підходу С. Хобфолл виокремлює такі види ресурсів [2; 3]: матеріальні об'єкти (дохід, будинок, транспорт, одяг) і нематеріальні (бажання, цілі); зовнішні (соціальна підтримка, сім'я, друзі, робота, соціальний статус) і внутрішні змінні (самоповага, професійні вміння, оптимізм, самоконтроль, життєві цінності, система вірувань тощо); психічні та фізичні стани; вольові, емоційні й енергетичні характеристики, які необхідні (прямо чи опосередковано) для виживання або збереження здоров'я у важких життєвих ситуаціях або служать засобами досягнення особисто значущих цілей.

Науковці визначають певні функції психологічних ресурсів [2; 4; 5]: когнітивна оцінка стресогенних ситуацій (загрозлива, або можливість опанування); захист, що протистоїть ризикам розвитку особистості (в рамках психології розвитку аналізуються умови середовища, індивідуальні, вроджені і набуті особливості дитини); зниження ризику виникнення захворювань та інших порушень адаптації; збереження психологічного благополуччя і підтримка позитивної Я-концепції; саморегуляція професійної діяльності, участь у регуляції життєдіяльності взагалі; протистояння емоційному вигоранню; забезпечують ефективність опанування поведінкою в ситуаціях соціальних взаємодій, у вирішенні життєвих труднощів.

Здійснений теоретичний аналіз проблеми психологічних ресурсів стресостійкості в сучасній науковій літературі показав, що вони є інтегральною складовою особистості (вміння, навички, досвід, моделі поведінки, здібності, якості, стани тощо), що допомагає їй адаптуватися в складних життєвих ситуаціях і має важливе значення у формуванні особистісної стійкості до дії стресорів.

Метою цієї статті є вивчення особливостей трьох груп психологічних ресурсів стресостійкості (ціннісних, регулятивних, інструментальних) майбутніх правоохоронців на різних етапах професіогенезу.

Виклад основного матеріалу. Базуючись на теорії особистісного потенціалу Д. О. Леонтьєва [5], ми розглядаємо психологічні ресурси стресостійкості як запоруку ефективної адаптації

майбутнього правоохоронця до складних умов несення служби, як складову частину його стійкості до дії різних видів стресорів. У нашому дослідженні ми виокремили емпірично вимірювані три групи індивідуальних особливостей майбутніх правоохоронців, що допомагають їм мобілізуватися й адаптуватися у стресовій ситуації: ціннісні ресурси, ресурси саморегуляції та інструментальні ресурси.

Ціннісні ресурси – це базові настановлення, ціннісні орієнтації, що визначають життєву перспективу особистості, шляхи досягнення цілей, спрямованість волі, уваги, інтелекту та напрямків саморозвитку особистості тощо [4; 5]. Визначення ціннісних ресурсів особистості майбутніх правоохоронців здійснювалось за допомогою опитувальника термінальних цінностей І. Г. Сеніна.

Регулятивні ресурси – це певні стратегії саморегуляції поведінки особистості, за допомогою яких індивід налагоджує міжособистісні стосунки, ризикує, планує, моделює, аналізує і несе відповідальність за власну поведінку [1; 5]. Діагностика ресурсів саморегуляції майбутніх правоохоронців здійснювалась за допомогою методики визначення рівня суб'єктивного контролю, в основі якої лежить концепція локусу контролю Дж. Роттера, адаптована Є. Ф. Бажиним, Є. О. Голинкіним, О. М. Еткіндом.

Інструментальні ресурси – це певні навички і стереотипи діяльності, до яких автори відносять професійні навички поведінки, механізми психологічного захисту, стратегії копінг-поведінки [4; 5]. Дослідження інструментальних ресурсів майбутніх правоохоронців було здійснено за допомогою особистісного опитувача

С. Хобфолла «SACS», адаптованого В. О. Чікер і призначеного для вивчення стратегій і моделей копінг-поведінки як типів реакцій особистості на подолання стресових ситуацій [2].

Вибірку дослідження склали 59 майбутніх правоохоронців, які навчались на факультеті № 1 (слідства) Харківського національного університету внутрішніх справ, яких було розподілено на дві групи дослідження залежно від періоду навчання: перша група дослідження – 32 слухачі магістратури (54 %); друга група дослідження – 27 курсантів 1-го курсу навчання (46 %).

Як видно з таблиці 1, для майбутніх правоохоронців першої групи дослідження найбільш значущими у сфері професійного життя є цінності досягнення ($7,69 \pm 1,12$), активності соціальних контактів ($6,91 \pm 1,35$) та високого матеріального становища ($6,75 \pm 1,22$). Для майбутніх правоохоронців другої групи дослідження значущими є цінності креативності ($8,33 \pm 1,27$), активності соціальних контактів ($8,19 \pm 1,62$) і збереження власної індивідуальності ($7,96 \pm 1,56$). При цьому на рівні статистичної значущості встановлено, що креативність і нестандартний підхід у професійній діяльності більш важливі для майбутніх правоохоронців – першокурсників, ніж для слухачів магістратури ($8,33 \pm 1,27 > 5,75 \pm 1,46$; $p \leq 0,001$). Пошук підтримки однокурсників, батьків, друзів і встановлення нових соціальних контактів, розширення кола спілкування хоч і посідають однакове друге рейтингове місце у двох групах дослідження, але статистично є більш значущими для першокурсників, ніж для магістрантів ($8,19 \pm 1,62 > 6,91 \pm 1,35$; $p \leq 0,001$).

Таблиця 1

Значущість термінальних цінностей у професійній сфері життя майбутніх правоохоронців ($x_{cp} \pm \sigma$)

Термінальні цінності	1 група	Рейтингове місце	2 група	Рейтингове місце	t, p
Власний престиж	$6,16 \pm 1,44$	7	$7,81 \pm 1,30$	4	4,60**
Матеріальне становище	$6,75 \pm 1,22$	3	$7,78 \pm 0,97$	5	3,53**
Креативність	$5,75 \pm 1,46$	8	$8,33 \pm 1,27$	1	7,18**
Активність соціальних контактів	$6,91 \pm 1,35$	2	$8,19 \pm 1,62$	2	3,31**
Розвиток себе	$6,72 \pm 1,61$	4	$7,11 \pm 1,55$	8	0,95
Досягнення	$7,69 \pm 1,12$	1	$7,37 \pm 1,60$	6	0,89
Духовне задоволення	$6,56 \pm 1,61$	5	$7,30 \pm 1,17$	7	1,97*
Збереження власної індивідуальності	$6,53 \pm 1,85$	6	$7,96 \pm 1,56$	3	3,18**

Примітки: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,001$.

Більш детальний аналіз показує, що для майбутніх правоохоронців – першокурсників статистично більш значущими порівняно з групою майбутніх правоохоронців – слухачів магістратури (див. табл. 1) є цінності отримання високого матеріального достатку у професійній діяльності ($7,78 \pm 0,9 > 6,75 \pm 1,22$; $p \leq 0,001$), престижність майбутньої професії, її схвалення соціальним оточенням ($7,81 \pm 1,30 > 6,16 \pm 1,44$; $p \leq 0,001$), розкриття власної неповторності, ори-

гінальності ($7,96 \pm 1,56 > 6,53 \pm 1,85$; $p \leq 0,001$) та отримання духовного задоволення від професійної діяльності ($7,30 \pm 1,17 > 6,56 \pm 1,61$; $p \leq 0,05$).

Аналіз діагностики цінностей у сфері навчання й освіти показав, що для майбутніх правоохоронців першої групи дослідження значущі цінності власного престижу ($7,25 \pm 1,52$), високого матеріального становища ($7,22 \pm 1,31$) і досягнення ($7,09 \pm 1,82$) (див. табл. 2).

Таблиця 2

Значущість термінальних цінностей у сфері навчання й освіти майбутніх правоохоронців ($x_{cp} \pm \sigma$)

Термінальні цінності	1 група	Рейтингове місце	2 група	Рейтингове місце	t, p
Власний престиж	$7,25 \pm 1,52$	1	$8,00 \pm 1,41$	4	1,95
Матеріальне становище	$7,22 \pm 1,31$	2	$7,63 \pm 1,78$	7	1,02
Креативність	$6,81 \pm 1,77$	6	$8,37 \pm 1,52$	2	3,59**
Активність соціальних контактів	$6,91 \pm 1,73$	5	$7,96 \pm 1,89$	5	2,24
Розвиток себе	$6,69 \pm 1,23$	7	$8,52 \pm 1,55$	1	5,05**
Досягнення	$7,09 \pm 1,82$	3	$8,26 \pm 1,87$	3	2,42
Духовне задоволення	$6,97 \pm 1,23$	4	$7,85 \pm 1,68$	6	2,33
Збереження власної індивідуальності	$6,56 \pm 1,76$	8	$8,52 \pm 1,09$	1	5,02**

Примітки: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,001$.

Визначено, що для майбутніх правоохоронців, які навчаються на 1-му курсі, значущими є цінності розвитку себе ($8,52 \pm 1,55$), збереження власної індивідуальності ($8,52 \pm 1,09$), креативності ($8,37 \pm 1,52$) і досягнення ($8,26 \pm 1,87$). На рівні статистичної значущості ($p \leq 0,001$) діагностовано, що прагнення до креативного, нестандартного підходу в навчанні ($8,37 \pm 1,52 > 6,81 \pm 1,77$), підвищення власного рівня освіти ($8,52 \pm 1,55 > 6,69 \pm 1,23$) і розкриття власної оригінальності у процесі отримання освіти ($8,52 \pm 1,09 > 6,56 \pm 1,76$) більш значущі для групи першокурсників, ніж для групи магістрантів (див. табл. 2).

Таким чином, у групі майбутніх правоохоронців – слухачів магістратури ціннісними ресурсами стресостійкості виступають їхні прагнення отримати такий рівень освіти, який буде високо оцінюватися в суспільстві, дозволить їм досягти матеріального достатку, поставлених цілей, конкретних і відчутних результатів у професійній діяльності та посісти почесне місце серед правоохоронців-професіоналів.

У групі майбутніх правоохоронців – першокурсників ціннісними ресурсами є їхні

бажання творчо розвиватися, розкривати власні можливості, підкреслювати власну неповторність та оригінальність, завдяки високому рівню освіти досягати майстерності у професійній діяльності.

Наступним етапом діагностики стало визначення регулятивних ресурсів стресостійкості майбутніх правоохоронців за допомогою методики визначення рівня суб'єктивного контролю Є. Ф. Бажина, О. М. Еткінда.

Як видно з таблиці 3, майбутні правоохоронці обох груп дослідження мають низькі показники за більшістю шкал методики, що свідчить про низький рівень розвитку їх суб'єктивного контролю. Крім того, відсутні показники статистичної значущості. Такі дані дають можливість констатувати, що майбутні правоохоронці першого курсу навчання ($3,44 \pm 2,10$) і магістранти ($3,84 \pm 2,29$) мають екстернальний суб'єктивний контроль. Тоді як науковці вважають інтернальний локус контролю одним із тих, що підвищує стресостійкість особистості [2]. Іншими словами, майбутні правоохоронці на різних етапах професіогенезу не бачать зв'язку між власними діями та значущими подіями їхнього

життя, схильні приписувати власні успіхи й досягнення зовнішнім обставинам, причину виникнення більшості значущих сімейних ситуацій вбачають не у власній поведінці, а в поведінці свого партнера. За шкалою інтернальності у

виробничих відносинах і першокурсники ($4,67 \pm 2,11$) і слухачі магістратури ($4,81 \pm 2,10$) мають середні показники, що свідчить про розподіл відповідальності у професійній діяльності між керівництвом, товаришами і собою.

Таблиця 3

Психологічні особливості відповідальності за власне життя і діяльність майбутніх правоохоронців ($x_{cp} \pm \sigma$)

Локус контролю	1 група	2 група	t	p
Загальна інтернальність	$3,84 \pm 2,29$	$3,44 \pm 2,10$	0,69	-
Інтернальність у сфері досягнень	$3,53 \pm 2,09$	$3,74 \pm 2,12$	0,38	-
Інтернальність у сфері невдач	$4,38 \pm 1,76$	$4,37 \pm 1,86$	0,01	-
Інтернальність у сімейних відносинах	$5,09 \pm 2,16$	$4,96 \pm 2,08$	0,24	-
Інтернальність у виробничих відносинах	$4,81 \pm 2,10$	$4,67 \pm 2,11$	0,26	-
Інтернальність у міжособистісних стосунках	$4,66 \pm 1,94$	$4,70 \pm 1,98$	0,09	-
Інтернальність у ставленні до власного здоров'я	$5,44 \pm 3,07$	$4,78 \pm 2,85$	0,85	-

Слід зазначити, що лише за власне здоров'я майбутні правоохоронці двох груп дослідження вважають себе відповідальними: першокурсники ($4,78 \pm 2,85$) і магістранти ($5,44 \pm 3,07$) (див. табл. 3).

На основі вищезазначеного можемо визначити, що регулятивні ресурси майбутніх правоохоронців на різних етапах професіогенезу спрямовані на збереження власного здоров'я, проте мають схильність до виснаження, що може проявлятися у виникненні тривожності й почуття напруженості в ситуаціях спілкування, та, як наслідок, призводити до зниження ефективності діяльності, невпевненості у власних силах і можливостях, схильності ускладнювати або, навпаки, спрощувати реальну ситуацію, орієнтуватися на почуття й переживання, що є перешкодою в процесі саморегуляції поведінки у складних професійних ситуаціях.

У психологічних дослідженнях людина розглядається як суб'єкт активної взаємодії з ситу-

ацією за допомогою емоційних переживань, когнітивного переосмислення, тобто різних видів копінг-поведінки. Для визначення стратегій і моделей копінг-поведінки майбутніх правоохоронців на різних етапах професіогенезу ми використали опитувач С. Хобфолла [3].

Визначено (див. табл. 4), що майбутні правоохоронці першої групи дослідження справляються зі складними життєвими ситуаціями за допомогою пошуку соціальної підтримки ($22,41 \pm 4,17$), обережних дій ($21,72 \pm 3,91$) і вступу в соціальний контакт ($21,66 \pm 4,18$). До того ж група магістрантів статистично значущо частіше порівняно з групою першокурсників використовує соціальну підтримку ($22,41 \pm 4,17 > 18,04 \pm 6,44$; $p \leq 0,001$), обережні дії ($21,72 \pm 3,91 > 16,96 \pm 5,59$; $p \leq 0,001$), соціальний контакт ($21,66 \pm 4,18 > 17,89 \pm 5,72$; $p \leq 0,05$) маніпулятивні дії ($20,31 \pm 3,05 > 16,74 \pm 5,13$; $p \leq 0,001$), агресивні дії ($16,38 \pm 4,22 > 13,56 \pm 3,72$; $p \leq 0,05$).

Таблиця 4

Особливості моделей поведінки майбутніх правоохоронців ($x_{cp} \pm \sigma$)

Моделі поведінки	1 група	Рейтингове місце	2 група	Рейтингове місце	t, p
Асертивні дії	$20,97 \pm 3,72$	4	$17,85 \pm 5,87$	3	2,47
Вступ у соціальний контакт	$21,66 \pm 4,18$	3	$17,89 \pm 5,72$	2	2,92*
Пошук соціальної підтримки	$22,41 \pm 4,17$	1	$18,04 \pm 6,44$	1	3,14**
Обережні дії	$21,72 \pm 3,91$	2	$16,96 \pm 5,59$	4	3,83**
Імпульсивні дії	$18,53 \pm 3,96$	6	$15,59 \pm 4,96$	7	2,53
Уникання	$15,63 \pm 3,72$	9	$14,67 \pm 4,92$	8	0,85
Маніпулятивні дії	$20,31 \pm 3,05$	5	$16,74 \pm 5,13$	5	3,31**
Асоціальні дії	$18,00 \pm 3,82$	6	$16,30 \pm 4,76$	6	1,53
Агресивні дії	$16,38 \pm 4,22$	8	$13,56 \pm 3,72$	9	2,70*

Примітки: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,001$.

Майбутні правоохоронці першого курсу навчання зі складними життєвими ситуаціями справляються за допомогою пошуку соціальної підтримки ($18,04 \pm 6,44$), вступу в соціальні контакти ($17,89 \pm 5,72$) й асертивних дій ($17,85 \pm 5,87$).

Майбутні правоохоронці – слухачі магістратури у складних життєвих ситуаціях використовують просоціальну, активну та непрямую стратегії копінг-поведінки. Практично однакові показники констатуємо і в групі майбутніх правоохоронців – першокурсників: використання просоціальних, активних та непрямих копінг-стратегій, що, згідно з ресурсною концепцією С. Хобфолла [3], свідчить про «здорове» оволодіння складною ситуацією майбутніми правоохоронцями на різних етапах професіогенезу.

Таким чином, інструментальні ресурси стресостійкості майбутніх правоохоронців – слухачів магістратури і першокурсників представлені активним пошуком рішення проблеми (асертивні дії) в сукупності з використанням соціальних ресурсів (пошук соціальних контактів, підтримки з боку оточуючих, сім'ї, друзів, колег) та маніпулятивних дій.

Якісний аналіз отриманих даних дозволяє сформулювати певні **висновки**:

– психологічні ресурси особистості є інтегральною складовою особистості, що допомагає їй адаптуватися у складних життєвих ситуаціях. Психологічні ресурси мають важливе функціональне значення для досягнення цілей, профілактики стресів, особистісного самовдосконалення, підтримки психологічного благополуччя, обумовлюючи ступінь активності і поведінкові особливості особистості відносно середовища;

– ціннісними ресурсами стресостійкості у групі майбутніх правоохоронців – слухачів магістратури виступають їхні прагнення отримати освіту, яка буде високо оцінена в суспільстві, дозволить їм досягти матеріального достатку, поставлених цілей, конкретних і відчутних результатів у професійній діяльності та посісти почесне місце серед правоохоронців-професіоналів. У групі майбутніх правоохоронців першого курсу навчання ціннісними ресурсами є їхні бажання творчо розвиватися, розкривати власні можливості, підкреслювати власну неповторність та оригінальність, а завдяки високому рівню освіти досягати майстерності у професійній діяльності;

– регулятивні ресурси майбутніх правоохоронців на різних етапах професіогенезу спрямовані на збереження власного здоров'я, проте мають схильність до виснаження, що може проявлятися у виникненні тривожності й почуття напруженості в ситуаціях спілкування, та, як наслідок, призводити до зниження ефективності діяльності, невпевненості у власних силах і можливостях, схильності ускладнювати або, навпаки, спрощувати реальну ситуацію, орієнтуватися на почуття й переживання, що є перешкодою в процесі саморегуляції поведінки у складних професійних ситуаціях;

– інструментальні ресурси стресостійкості майбутніх правоохоронців – магістрантів і першокурсників представлені активними копінг-стратегіями поведінки (асертивні дії) в сукупності з використанням соціальних ресурсів (пошук соціальних контактів, підтримки з боку оточуючих, сім'ї, друзів, колег) та маніпулятивних дій.

Перспективою подальшої роботи є розробка психотехнологій ресурсозбереження майбутніх правоохоронців.

Список бібліографічних посилань

1. Доценко В. В. Психологічна готовність правоохоронців до екстремальної діяльності на різних етапах професіогенезу // Особистість в екстремальних умовах : матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Львів, 20 трав. 2015 р.). Львів : ЛДУ БЖД, 2015. С. 25–30.
2. Водопьянова Н. Е., Старченкова Е. С. Синдром выгорания: диагностика и профилактика. 2-е изд. СПб. : Питер, 2009. 336 с.
3. Hobfoll S. E. Conservation of resources: a new attempt at conceptualizing stress. *American Psychologist*. 1989. Vol. 44 (3). P. 513–524.
4. Доценко В. В. Особливості копінг-стратегій правоохоронців з різним рівнем переживання суб'єктивного часу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія: Педагогіка і психологія*. 2014. Вип. 42, ч. 4. С. 218–224.
5. Личностный потенциал: структура и диагностика / под ред. Д. А. Леонтьева. М. : Смысл, 2011. URL: http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=5973929 (дата звернення: 09.06.2017).

Надійшла до редколегії 20.06.2017

ДОЦЕНКО В. В. ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ СТРЕССОУСТОЙЧИВОСТИ БУДУЩИХ ПРАВООХРАНИТЕЛЕЙ

Представлены результаты исследования особенностей трёх групп психологических ресурсов стрессоустойчивости будущих правоохранителей на различных этапах професииогенеза. Определено, что ценностными ресурсами в группе слушателей магистратуры выступают их

стремления получить образование, которое будет высоко оценено обществом, позволит им достичь материального достатка и поставленных целей. В группе будущих правоохранителей 1-го курса обучения такими ресурсами являются их желания творчески развиваться, раскрывать свои возможности. Регулятивные ресурсы будущих правоохранителей на различных этапах профессионализма направлены на сохранение собственного здоровья, однако имеют склонность к истощению. Инструментальные ресурсы стрессоустойчивости будущих правоохранителей – слушателей магистратуры и первокурсников представлены активными копинг-стратегиями поведения в совокупности с использованием социальных ресурсов.

Ключевые слова: *психологические ресурсы, стрессоустойчивость, профессиональное становление, будущие правоохранители.*

DOTSENKO V. V. PSYCHOLOGICAL RESOURCES OF STRESS RESISTANCE OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS

The results of the study of the features of three groups of psychological resources of stress resistance (valuable, regulatory, instrumental) of future law enforcement officers at different stages of the professional genesis have been provided. Theoretical analysis of the problem of psychological resources of stress resistance in modern scientific literature has demonstrated that they are an integral component of an individual, which helps it to adapt in difficult life situations and plays an important role in the process of achieving goals, preventing stress, personal self-improvement, supporting psychological well-being, forming resistance to action stressors.

It has been determined that the valuable resources in the group of future law enforcement officers – magistrate students are their aspirations to receive education, which will be highly appreciated by the society, will allow them to achieve material well-being and goals set in their professional activities and to occupy an honorable place among professional law enforcement officers. In the group of future law enforcement officers of the first year of study, such resources are their desire to develop creatively, to reveal their own capabilities. Regulatory resources of future law enforcement officers at different stages of professional genesis are aimed at maintaining their own health, but have a tendency to exhaustion. Instrumental resources of the personality of future law enforcement officers – students of the magistracy and the first-year students are represented by active coping strategies of behavior (assertive actions) in combination with the use of social resources (search for social contacts, support from the family, friends, colleagues) and manipulative actions.

Keywords: *psychological resources, stress resistance, professional formation, future law enforcement officers.*